

Berachot Sources 21

באור הלכה סימן קסח סעיף יג

* אפילו ריככה וכו' ובישלה וכו' - כפל הלשונות אינו מדוקדק כ"כ ובפוסקים לא נזכר רק שבשלה במים אחר שעשה מתחלה העיסה עבה עיין בב"י ובלשון רבינו יונה כתוב אם היתה בלילתה עבה ואח"כ ריככה על ידי משקין והכוונה שבשלה במשקין כדמוכח שם אבל שתי הלשונות ביחד לכאורה מיותר ואולי הדרך לעשות כן לרכך מתחלה במים ואח"כ לבשל ולטגן והיותר נכון שמה שכתב ובשלה הוא כמו שבשלה והוא פירוש למה שכתב בתחלה אפילו ריככה ועשה סופגנין דהיינו שעשה אותה בלילה רכה וסופגנין ע"י שבשלה במים:

מגן אברהם סימן קסח ס"ק יג

(יג) (פמ"ג) (מחה"ש) לקבוע עליו. נ"ל דאם הוא קבע סעודתו עליו אף על פי שאכל עמו בשר ודברים אחרים ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו אפ"ה מברך המוציא וג' ברכות וכ"מ הל' בגמ' כל שאחרים קובעין עליו וכ"מ קצת בתו' שכתבו גבי לחמניות אם קבע עליהו כמו בפורים עכ"ל, ובסמ"ק כתוב בליל פורים ובליל ברית מילה, ומסתמא בפורים אין קובעין לבדם ואם אכלו לבדו בעינן שיאכלו כל כך שאחרים רגילים לשבוע ממנו לבדו דאם נשער שיעור שאוכלים עם ד"א נתת דבריך לשיעורין ועפ"ח דערובין דאפשר לשער וצ"ע, ואם הוא שבע ממנו וגם אחרים רגילין לשבוע ממנו כשמלפתין עמו דבר אפילו אכלו לבדו מברך המוציא כיון ששבע ממנו כנ"ל:

רי"ף מסכת ברכות דף כו עמוד ב

אמר אביי טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא איכא דאמרי מרתח גביל ואיכא דאמרי נהמא דהנדקא ואיכא דאמרי לחם העשוי לכותח דתני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה [דף ל"ח ע"א] ואם עשאה כעבין חייבת כלמודים פטורה והא בפסח מ"ט לחם עוני קרינא ביה ואמר מר בר רב אשי האי דובשא דתמרי * מברך עליו שהכל מ"ט זיעה ² בעלמא הוא ותמרי דעבדינהו טרימא מברך עליהן בורא פרי העץ מאי טעמא במלתייהו קיימי כדמעיקרא:

צל"ח מסכת ברכות דף לח עמוד א

כמאן כהאי תנא וכו'. והא דנקט מר בר רב אשי דוקא דובשא דתמרי ולא קאמר סתם כל מי פירות מברך עליהן שהכל נהיה בדברו. נראה דלרבנותא קאמר דובשא דתמרי, דלא תימא דבש דכתיב בקרא היינו דובשא דתמרי. ועיין בחידושי רשב"א וברא"ש, ולפירוש בה"ג יבואר בדברי התוס'.
שם דתנן דבש תמרים וכו'. אף שזה הוא פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע, והיה יכול להביא סתם משנה דאין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים וענבים, ואין מביאין ביכורים משקים אלא על היוצא מן הזיתים וענבים. מ"מ ניחא ליה להביא מפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע שהוא שנוי שם תחלה, שזה הוא משנה ב' בפ"א מתרומות, והך דאין סופגין הוא במשנה ג' שם. ועוד נלע"ד, דמערלה אין ראייה שזיעה בעלמא היא, כי נוכל לפרש הטעם משום שלא כדרך הנאתן, וכדבעי ר' זירא לומר כן בפסחים דף כ"ד ע"ב. ומביכורים ג"כ אין ראייה, דנוכל לפרש כוונת המשנה דאין מביאים ביכורים משקין שאינן כתובים בפירוש בכתוב כי אם על היוצא מזיתים וענבים, דביכורים ילפינן ארץ ארץ משבעת המינין כמפורש במס' מנחות דף פ"ד ע"ב, ובשבעת המינין כתיב גפן זית, אפ"ה מביאין משקין היוצאין מהם, משא"כ תאנה ורמון, אבל תמרים לא הוצרך תנא דמתניתין להזכיר, דהרי תמרים לא כתיבי דבש כתיב בקרא וכמ"ש הרשב"א והרא"ש לענין ברכה, לכך הביא משנה דתרומות, ושם אין הטעם משום שלא כדרך הנאתן, לפי מה שמסתפק בעל משנה למלך בפ"ה מיסודי התורה [הלכה ח'] וזה לשונו, יש לחקור בהא דקיי"ל דכל איסורין אין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן, אם נאמר ג"כ במצות עשה דרחמנא אמר תאכל אם אכלן שלא כדרך הנאתן אם יוצא ידי חובתו וכו', ע"ש.
ואומר אני דספק¹ זה אני מסתפק בזר האוכל תרומה שלא כדרך הנאתן אם חייב בחומש, דשם ג"כ כי יאכל כתיב, והנה במס' יומא דף פ' ע"ב זר שאכל תרומה אכילה גסה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש כי יאכל פרט למזיק, אמר ר' יוחנן זר שכסס שעורין של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש כי יאכל פרט למזיק. והנה מדאמרו פרט למזיק, מכלל שאם אינו מזיקו אף שאינו דרך הנאתו חייב. אך רש"י פי' פרט למזיק, את התרומה. ועל כרחך הוכרח לומר כן, דאל"כ מה בכך שהוא אין לו הנאה עכ"פ הפסיד והזיק את התרומה, ולכן הוכרח לומר פרט למזיק. אך הרמב"ם בפרק י' מהל' תרומות כתב בהלכה ח', היה שבע וקץ במזונו והוסיף על שבעו באכילת תרומה אינו משלם את החומש שנאמר כי יאכל לא שיזיק את עצמו, וכן הכוסס את השעורין פטור מן החומש מפני שהזיק עצמו, עכ"ל רבינו הגדול. ומדיהיב טעמא שהזיק את עצמו, מכלל שאם לא הזיק עצמו אף שלא נהנה כלל, וק"ו אם נהנה שלא כדרך

הנאתן כיון שעכ"פ לא הזיק עצמו מיקרי אכילה וחייב חומש, וא"כ ר' יהושע דפוטר מחומש על כרחך שהטעם משום זיעה, לכך הביא כאן מפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע ולא הביא מסתם משנה דאין סופגין^ב ואמנם התוס' בד"ה האי דובשא וכו', כתבו וכן משקין מכל מיני פירות בר מתירוש ויצהר כדאמרינן בערלה וכו'. הרי חזינן דשבקו התוס' המשנה דבש תמרים ויין תפוחים וכו' שהובא כאן בגמרא שמפרש בהדיא ושאר מי פירות, ונקטו לראיה כדאמרינן בערלה. ונראה דדעת התוס' דלענין דובשא דתמרי אין ראייה מערלה, דאיכא למימר דלא מיעטה המשנה אלא היוצא מן הפירי, אבל דובשא דתמרי הוא עצמו הפירי כדכתיב ודבש, לכן הוכרח להביא מפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע בתרומה שמפורש דבש תמרים, אבל התוס' שמביאין ראייה על שאר מי פירות, בחרו יותר להביא מערלה שהוא סתם משנה.

הגהות הגר"א מסכת ברכות דף לז עמוד ב

[א] גמ' (טרוקנין חייבין בחלה) תא"מ:
[ב] שם כי אתא רבין אר"י טרוקנין חייבין בחלה. כצ"ל:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ג הלכה ט

עיסה שנאפת בקרקע כמו שהערביים שוכני המדברות אופים הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה בתחלה בורא מיני מזונות, ואם קבע מזונו עליה מברך המוציא, וכן עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבלין ואפאה והיא הנקראת פת הבאה בכסנין ז אף על פי שהוא פת מברך עליה בורא מיני מזונות, ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו

אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס, ג בין שהדביק הבצק באלפס ואחר כך הרתיח בין שהרתיח ואחר כך הדביק אפילו אפאה ד בקרקע הרי זה יוצא בה ידי חובתו, וכן אם לא נאפית אפיהה גמורה יוצאין בה, והוא שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה, ויוצאין ברקיק השרוי והוא שלא נימוח, אבל מצה שבשלה אינו יוצא בה ידי חובתו באכילתה שהרי אין בה טעם הפת.

רמב"ם הלכות ביכורים פרק ו הלכה יב

עיסה שנילושה בין או שמן או דבש או מים רותחים או שנתן לתוכה תבלין או הרתיח המים והשליך הקמח לתוכו ולשו, אם אפאה בין בתנור בין בקרקע בין על המחבת והמרחת בין שהדביק את הבצק במחבת ובמרחת ואח"כ הרתיחן באש מלמטה עד שנאפת הפת, בין שהרתיחה ואח"כ הדביק הבצק כל אלו חייבין בחלה, אבל העושה עיסה ליבשה בחמה בלבד או לבשלה בקדרה הרי היא פטורה מן החלה שאין מעשה חמה לחם בין שלשה במים בין שלשה בשאר משקין, וכן קלי שלשין אותו במים או בדבש ואוכלין אותו בלא אפיהה פטור שאין חייבת אלא עיסה שסופה להאפות לחם למאכל אדם.

מגן אברהם סימן קסח ס"ק מ

(מ) (פמ"ג) קמח ומים. ובלילתן רכה מאד כמ"ש ס"ח, ומ"מ אותן שאופין בדפוס ברזל אף על פי שהן מכוונסין בדפוס שקורין בפראג ואפלטק"ס מ"מ כיון שהן ריקין דקין מאוד אחר האפיהה אפי' קבע עליהו לא הוי קביעות ומברך במ"מ (של"ה ב"ח):

באור הלכה סימן קסח סעיף טו - יז

קמח ומים מעורבין בה - עיין במ"א והעתקנוהו במ"ב. ודע דלפי המבואר טעם דין זה ברמב"ם לכאורה אין אנו מוכרחין לחילוקו של המ"א ואפילו אינה רכה ביותר אעפ"כ כל שלא קבע אין מברך עליה המוציא דז"ל הרמב"ם בפ"ג עיסה שנאפה בקרקע כמו שהערביים שוכני המדבריות עושין [הוא פירוש על כובא דארעא הנאמר בתלמוד והשו"ע נמשך אחר לשון הרא"ש והטור והוא הוא] הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה במ"מ ואם קבע וכו' הרי דעיקר הטעם משום דאין עליה צורת פת והנה בלבוש כתב הטעם משום שאין זה דרך לישה ולא דרך אפיית לחם [פי' משום שאין דרך ללוש ולאפות בכובא דארעא] ולפ"ז ג"כ אין אנו צריכין לחילוקו של המ"א וצ"ע לדינא:

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן יא

יא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן טרוקנין חייבים בחלה ה"ג ולא גרסינן פטורין והכי איתא בירושלמי רבי יוחנן אמר טרוקנין^ה חייבין בחלה ואומר עליהם המוציא ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח אף על גב דבבילתו רכה וגובלא בעלמא

הוי מכל מקום הוי כמו תחלתו סופגנים וסופו עיסה שחייב בחלה אבל דבר שתחלתו סופגנין וסופו סופגנין כגון שביליתו רכה ונטגן בשמן פטור מן החלה ואין מברכין עליו המוציא מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא ואמר אביי טריתא פטורה מן החלה ולא דמי לטרוקנין דאף על פי שביליתתה רכה אופין אותה בגומא שבכירה כמו שפירש"י דנעשה לחם אבל^(מ) מירתח גביל שופכין אותו על הכירה ומתפשט ואין תורת לחם עליו מאי טריתא איכא דאמרי מירתח גביל ואיכא דאמרי נהמא דהנדוקא ואיכא דאמרי^ל לחם העשוי לכותח דתני רבי חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה^ל ואם עשאן [דף לח ע"א]^(נ) כעבין חייב והאי כובא דארעא מברך עליה^ל בורא מיני מזונות.^ל ואי קבע סעודה עליה מברך עליה המוציא וג' ברכות מר זוטרא קבע סעודתיה עליה וברייך עליה המוציא ושלש ברכות^(ו) אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מאי טעמא^(ו) לחם עוני קרינן ביה:

הגהות אשרי מסכת ברכות פרק ו סימן יא

וצ"ע על אותו שול"ש שאנו רגילין לעשות דהוי כגובלין בעלמא ומברכין עליה במ"מ ואפי' למר זוטרא דקבע סעודתיה על גובלין דהכא ומברך עליו המוציא וג' ברכות היינו שמא לפי שאינו קלוש כל כך כמו עיסת שול"ש שאנו רגילים [בהם]. ורבי היה מגמגם לקבוע על ניל"ש כמו שאנו רגילים לעשות (כהם) בפורים כי אולי הם כעין גובלי דהכא ומיהו אין חייבים בחלה וגובלי דהכא חייבין בחלה אף על פי שאינו ראוי לברך עליו המוציא אי לא קבע סעודתיה עליהו. העתק מן התוס':

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לז עמוד ב

מי שנתן קמח לתוך מים ובללן בלילה רכה ביותר כעין מים עכורין ונקרא בלשונם טרוקנין ואפאה על גבי קרקע שהסיק בו וגרפו יש פוסקים שאפ"ה זו שהיא כעין תנור ובלא שום משקה עושה אותה לחם לענין מצה בפסח ולענין חלה אף על פי שאין שם גלגול אבל לענין המוציא אינו מברך עליו אלא מיני מזונות ומעין ג' ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא וג' ברכות אחר שנאפית בדבש ויש שאמרוהו כן אף בלא קביעות סעודה ולא אמרו לדעתם מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה אלא להשביח את הטעם כלומר שדרך בני אדם בכך ומ"מ אף לדעת המצריכים בזו קביעות סעודה מודים הם שאם היתה לביליתו רכה אלא שהוא עבה בקמח הואיל ונאפה ביבש כגון תנור וכיוצא בו כגון טגון באלפס בשמן מועט מברך המוציא וג' ברכות אפי' לא קבע שכל שתחלתו בלולה וסופו נאפה כעין תנור או כל שביליתו עבה אף על פי שסופה נאפית דרך בשול חייב בחלה ומברך עליה המוציא

רמב"ן הלכות חלה דף כו עמוד ב

גרסינן בפרק כיצד מברכין^ל אמר אביי טריתא פטורה מן החלה, מאי טריתא איכא דאמרי מרתח גביל, ואיכא דאמרי נהמא דהנדוקא, ואיכא דאמרי לחם העשוי לכותח, דתני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה ואם עשאה כעבין חייבת, ואיתא התם בהלכות. והתם נמי^ל האי כובא דארעא מברך עליה בורא מיני מזונות, ואי קבע סעודתיה עלויה מברך עליה המוציא ושלש ברכות. אמר מר בר רב אשי הואיל ואדם יוצא בה י"ח בפסח מאי טעמא לחם עוני כתיב, הלכך חייבת נמי בחלה.^ל

תוספות מסכת פסחים דף לז עמוד ב ד"ה דכולי עלמא

ואף על גב דטריתא אמרינן כפיצד מברכין (שם) דחייב בחלה ומברכין עליו בורא מיני מזונות הוא כדמפרש התם דגובלא בעלמא הוא ואינו סועד הלב

לחם משנה הלכות ברכות פרק ג הלכה ט

הלכה ט

[ט] עיסה שנאפת בקרקע וכו'. בפרק כיצד מברכין (דף ל"ח) אמרו מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה וברייך המוציא [וג' ברכות] אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח והב"י סי' קס"ח אומר אליבא דבעל הטורים ז"ל דרב אשי פליג אדלעיל וסבר דכיון דהוי לחם לענין פסח הוא הדין לענין המוציא ובכל גווי מברכין עליו אף על גב דלא קבע סעודה עליה אבל רבינו ז"ל אין דעתו כן דהוא פסק שם דיוצא ידי חובתו בפסח והכא פסק דוקא היכא דקבע אבל היכא דלא קבע לא. וא"ת א"כ דאין ללמוד דין המוציא מדין פסח מה הקשה שם (דף ל"ז ב) אביי לרב יוסף גבי חביצא אלא מעתה לתנא דבי ר' ישמעאל וכו' וכ"ת ה"נ והתניא לקט מכולן כזית וכו' ואם מצה היא אדם יוצא ידי חובתו בפסח מ"ש דמקשי ליה דמדהוי לחם לענין פסח מברכין המוציא ומאי קושיא נימא דאע"ג דלענין פסח הוי לחם לענין המוציא בתר קביעותא אזלינן דומיא דטרוקנין ולא תיקשי לרב יוסף מידי דקאמר דאין מברכין בכזית דהיינו היכא דלא קבע סעודתיה עלויהו. וי"ל דבשלמא בטרוקנין אף על גב דהוי לחם לענין מצה מ"מ כיון דאין דרך בני אדם לאוכלו כך בעו קביעותא לענין המוציא אבל הכא דודאי דרך בני אדם לאכול כך שיהיו מפוררין אף על גב דלית בהו כזית ואף אם הוא לחם לענין המוציא הכא לא בעי קביעותא:

רבינו יונה מסכת ברכות דף כו עמוד ב

טריתא פטורה מן החלה זו היא גי' הגאונים ז"ל מאי טריתא מרתח גביל פרש"י ז"ל שבכירה עצמה עושין גומא ונותנין שם קמח ומים ומגבלין אותו ונאפה שם ונראה שגורס חייבת דכיון שהוא עשוי דרך גבול למה תהיה פטורה ואפשר להעמיד פירוש זה אפי' לגירסת פטורה דכיון שאין זה דרך גלגול ואין דרך לעשותו לאכילת קבע פטור מן החלה ורבינו האי גאון ז"ל פירש דמרתח גביל הוא שלוקחין הקמח ומטילין אותו במים רותחין ולפיכך פטורה מן החלה דאין בזה שום גלגול כלל וקשה קצת לפי זה הפירוש דכיון שאין שם גלגול פשיטא דפטור דודאי הגלגול מחייב והכא ליכא גלגול ואפשר לומר שמפני שנחלקו (האמוראים) בזה בפרק כל שעה (דף לז ב) דחד אמר זה וזה לפטור וחד אמר זה וזה לחיוב בא להשמיענו דהלכה כמאן דאמר זה וזה לפטור:

ואיכא דאמרי לחמא דהנדקא יש מפרשים שלשין את העיסה ומקטפין אותה היטב ואח"כ מכניסין אותה בשפוד וצולין אותה ומטגנין אותה בשמן ודבש בשעת הצלייה ולגרסת חייבת נפרש מפני שבלילתה עבה ונילושה כשאר עיסות ויותר לפיכך חייבת ולגרסת פטורה נאמר כיון שאין זה דרך אכילת קבע היא פטורה ויש מי שאומר שלחמא דהנדקא הוא פת ידוע שעושין ממנו תיקוני הנשים ולגרסת חייבת נפרש מפני שלשין אותה כשאר עיסות חייבת בחלה ולגרסת פטורה נצטרך לומר דמתוך כך פטורה שמתחלה לא נילושה לאכילה וכיוצא בזה אמרו עיסת הכלבים בשעה שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה אין הרועים אוכלין ממנה פטורה דאלמא אף על פי שנילושה כדרכה כיון שלא נילושה למאכל אדם אלא לכלבים פטורה כ"ז שלא יאכלו הרועים ממנה:

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף לח עמוד א

הא' כובא דארעא מאי מברכין עלי' א"ל מי סברת לחמא הוא גובלא בעלמא הוא, פרש"י ז"ל כגון שעושין חלל בכירה ונותן לתוכו מים ומלח וקמח ואופהו שם כדרך שעושין באלפס וקאמר דלאו לחמא הוא אלא גובלא בעלמא ומברכין עליה בורא מיני מזונות, ומיהו בשקבע סעודתו עליו מברך עליו המוציא, וכתבו בתוספות דאותן ניבלי"ש שבלילתן רכה כיון שהן גובלא בעלמא לא מברכים עלייהו המוציא אלא מיני מזונות ואפילו קבע סעודה עלייהו דלא דמי לכובא דאין בלילת הכובא רכה כל כך כמו בלילת הניבלי"ש, ולפי דבריהם נראה שהם אינם מפרשים כפירוש רש"י ז"ל דלפי דברי רש"י ז"ל אין לך בלילה רכה מכובא דארעא, ושמא כובא דארעא לדבריהם היא עיסה רכה מאד ואופין אותה על גבי קרקע, וכ"נ מלשון ר"ה גאון ז"ל וזה לשונו טריקני דהוא כובא דארעא מאפה ולא בתנור אלא על הארץ חייב בחלה כדר' אבין אמר רבי יוחנן ואף על גב דגובלא הוא ראשית עריסותיכם קרינן ביה, וכן ודאי נראה שאלו לדברי רש"י ז"ל מאי איכא בין כובא דארעא למרתח גביל דאף היא נמי פירש הוא ז"ל נותנין קמח בכלי ומים ובוחשין בכף ושופכים ע"ג כירה כשהיא ניסוקת, ומיהו גם הא דמרתח גביל פי' ר"ה גאון ז"ל בענין אחר שהוא ז"ל פירש כגון קמח שנותנין עליו מים ומרתיחין אותו ולא עיסה הוא וגריס בה ואינה חייבת בחלה, ואותן פרטוליש ורישאוליש כיון דאית להו תוריתא דנהמא אומרים בתוספות שמברכים עליהם המוציא וחייבות בחלה וצ"ע בההיא דפרק כל שעה.

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לז עמוד ב

נתן קמח לתוך מים רותחים ומתבשלת שם והיא הנקראת טריתא אין בהם ספק שאין שם לא דין המוציא ולא דין חלה ויש גורסים בה חייבת ומפרשים בה שאחר שהכניס את הקמח לתוך המים לוקח ממנו בכלי שני ונותן בכירה או באלפס בלא טגון שמן וכן פרשוה גדולי הרבנים ובמסכת פסח ראשון נרחיב את הדרכים בענינים אלו בע"ה:
לחם העשוי לקשוטי נשים והוא הנקרא כאן לדעת קצת מפרשים נהמא דהונדקי אף על פי שבלילתו עבה ונאפה כעין תנור פטור מן החלה הואיל ואינו עשוי לאכילה ועל הדרך שאמרו בזמן שהרועים אוכלים ממנה וכו' ואם נמלך לאכלו מברך המוציא וג' ברכות: